

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мороз Надія Сергіївна - кандидат юридичних наук, в.о. доцента кафедри адміністративного права і адміністративного процесу факультету № 3 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна)

Капуш Інна Ігорівна - здобувач кафедри адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права юридичного факультету Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права» (Україна)

УДК 342.127

Стаття присвячена розкриттю окремих аспектів здійснення в Україні процесу інформатизації, зокрема у сфері освіти, адже в епоху побудови інформаційного суспільства роль освіти надзвичайно швидко зростає, оскільки з усіх соціальних інститутів саме освіта є основою його соціально-економічного і духовного розвитку. Вказано, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки освітян сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють високим рівнем інформаційної культури, готові застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі й управлінні освітою, беруть активну участь у процесі інформатизації освіти.

Ключові слова: освіта, інформатизація освіти, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, інформаційний ресурс.

Статья посвящена раскрытию отдельных аспектов осуществления в Украине процесса информатизации, в частности в сфере образования, ведь в эпоху построения информационного общества роль образования чрезвычайно быстро растет, поскольку из всех социальных институтов именно образование является основой его социально-экономического и духовного развития. Указано, что информатизация образования требует соответствия профессиональной подготовки педагогов уровню информатизации общества. Поэтому одной из глобальных целей информатизации образования является подготовка педагогов, обладающих высоким уровнем информационной культуры, которые готовы применять информационно-коммуникационные технологии в учебно-воспитательном процессе и управлении образованием, активно участвуют в процессе информатизации образования.

Ключевые слова: образование, информатизация образования, информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, информационный ресурс.

The article is devoted to the disclosure of certain aspects of the implementation of the informatization process in Ukraine, in particular in the field of education, since during the era of the construction of an information society the role of education is extremely rapid, since education from all social institutions is the basis of its socio-economic and spiritual development. It is indicated that the informatization of education requires the correspondence of the professional training of educators to the modern level of information society. Therefore, one of the global goals of informatization of education is the training of teachers who have a high level of information culture, are ready to apply information and communication technologies in the educational process and management education, take an active part in the process of informatization of education.

Key words: education, informatization of education, information and communication technologies, information society, information resource.

Постановка проблеми. Упродовж всієї історії людства, інформація, виступаючи одним із ключових ресурсів цивілізаційного розвитку, відігравала важливу роль у суспільній життєдіяльності і продовжує відігравати її й донині. Однак, зараз, без перебільшення можна стверджувати, що інформаційні та комунікаційні технології стали найважливішим засобом підвищення ефективності управління практично в усіх сферах людської діяльності. Досвід індустріально розвинутих країн засвідчує, що інформаційно-комунікаційні технології не лише виконують допоміжні функції в діяльності органів влади, а стали їхнім невід'ємним компонентом. Більше того, можна говорити про наявність зв'язку між їхнім розвитком і здатністю різних організаційних структур розв'язувати свої завдання: підвищувати конкурентоспроможність – для комерційних структур, ефективніше задовольняти потреби суспільства – для органів державної влади та місцевого самоврядування. Особливе значення процес інформатизації відіграє у сфері освіти, яка має стати рушійною силою прогресу. Отже, інформатизація суспільства – це перспективний шлях до економічного, соціального, освітнього та іншого розвитку.

Аналіз дослідження проблеми. Проблема інформатизації, формування інформаційного суспільства, забезпечення інформаційної безпеки тощо стала предметом дослідження широкого кола науковців, з-поміж яких особливий інтерес становлять праці І. Арістової, О. Баранова, І. Бачило, К. Белякова, А. Венгерової, С. Єсімова, Р. Калужного, О. Копана, В. Копилова, В. Ліпкана, А. Марущака, А. Новицького, Н. Новицької, В. Цимбалюка, М. Швеця, А. Яременко та ін.

Метою цієї публікації є розкриття питань змісту і суті процесу інформатизації в освітній сфері в контексті побудови інформаційного суспільства в Україні та сучасних глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Основним змістом сучасності є пришвидшений розвиток науки і наукоємних технологій, значення якого полягає у пошуку новітніх можливостей для досягнення істини, значне збільшення кількості знань, що описують закономірності

розвитку природи і суспільства, а також характеризують відносини між різними чинниками і явищами життя.

Наукові відкриття у таких сферах, як: математика і фізика, квантова механіка, матеріалознавство, елементарні частинки і високі енергії, біологія, зв'язок і телекомунікація дозволили людству підійти ближче до пізнання істини, а також отримати можливість вивчити і усвідомити стійкі зв'язки і взаємодію між окремими явищами, що раніше були недосяжними. Людство створило універсальний засіб проникнення в таємниці природи і суспільства, заглиблюючись у таємниці реальності. Одним із способів універсального пошуку такої істини стало сучасне комп'ютерне обладнання (обчислювальна техніка), а також інформаційні і комунікаційні технології.

Тобто, сьогодні практично жодна країна в світі, не уникала такої серйозної проблеми, як реалізація реформ у політичній, економічній і соціальній сферах за допомогою інноваційного використання інформаційних і комунікаційних технологій, сучасних знань тощо. Ця реформа не повинна відбуватися час від часу, а постійно та в контексті національних і міжнародних стратегічних планів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «інформатизація» трактує як сукупність процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства [1, с. 503].

Стаття 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» під інформатизацією визначає сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [2].

Отже, з цього визначення випливає, що інформатизація має два чітко визначених аспекти:

По-перше, інформатизація передбачає сукупність дій та процесів для задоволення інформаційних потреб та забезпечення прав людини, а також інтересів суспільства і держави. Це стосується не тільки інформатизації, й усієї інформаційної сфери держави та визначається ст. 12 Закону України «Про інформацію» – як інформаційна діяльність [3];

По-друге, задоволення інформаційних потреб та забезпечення прав і інтересів у сфері інформатизації здійснюється за допомогою засобів і систем автоматизованої обробки та передачі даних та у межах чинного законодавства, що упорядковує відповідні відносини. Інформаційні відносини виявляються через діяльність та взаємодію прав і обов'язків різних суб'єктів, що вимагає їх правового упорядкування у нормативно-правових актах, зокрема щодо сфери інформатизації. Згідно зі ст. 14 вказаного вище Закону основними видами діяльності є одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Проте перераховані види не враховують такі види інформаційної діяльності, як: створення, збирання, охорона, контроль, захист, знищення інформації та узагальнюючого терміна щодо будь-яких дій (згідно з європейськими стандартами) – обробка даних, до яких інформація пристосована (прикріплена).

Отже, державна політика інформатизації має здійснювати нормативно-правове упорядкування інформаційних відносин щодо діяльності осіб, суспільства і держави в будь-якому промисловому секторі стосовно формування та використання ринку інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів та інформаційних послуг за допомогою інформаційних систем і телекомунікаційних мереж.

З метою реалізації державної політики інформатизації було розроблено Національну програму інформатизації, яка визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Ця програма включає декілька складових, а саме: Концепцію Національної програми інформатизації;

сукупність державних програм з інформатизації; галузеві програми та проекти інформатизації; регіональні програми та проекти інформатизації; програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування [2; 4].

Характерним є те, що Національна програма інформатизації формується, виходячи з довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації і спрямована на розв'язання найважливіших загально-суспільних проблем (забезпечення розвитку освіти, науки, культури, охорони довкілля та здоров'я людини, державного управління, національної безпеки та оборони держави і демократизації суспільства) та створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики.

Отже, доводиться констатувати, що під впливом інформатизації відбуваються кардинальні зміни у всіх сферах життя і професійної діяльності людей: в економіці, науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, побутовій сфері. Ці зміни настільки масштабні, що їх вплив на життєдіяльність суспільства, її прискорення, створення абсолютно нових форм отримання інформації, спілкування, розрахунків і платежів настільки значний, що можна цілком обґрунтовано говорити про початок формування принципово нового середовища існування.

Головні проблеми цього процесу пов'язані з підготовкою навчально-методичних комплексів нового покоління і формуванням принципово нової культури освітньої роботи [5, с. 45-47].

Сьогодні все більше і більше коштів і зусиль закладається на інформатизацію освіти. Накопичений вітчизняними і зарубіжними дослідниками досвід свідчить про те, що інформатизація – це організаційний соціально-економічний і науково-технічний процес, в основі якого лежить масове застосування інформаційних засобів і технологій у всіх сферах діяльності для кардинального поліп-

шення умов праці і якості життя населення, значного підвищення ефективності всіх видів виробництва [6, с. 112-115].

Багатьма науковцями стверджується, що освіта виступає одним з найважливіших чинників і умов переходу до інформаційного суспільства і сталого розвитку, оскільки саме система освіти є відправним пунктом формування особистості і самосвідомості індивіда. Вирішення актуальних проблем сучасності вимагає системи знань, необхідних для планоминого і розумного здійснення його життєдіяльності, коеволюції біосфери і людини, які формуються, передусім, освітою [7, с. 44-48].

Нині освіта стала однією з найбільш вагомих і пріоритетних сфер людської діяльності, у всьому світі зросла її соціальна роль. Від її спрямованості і ефективності багато в чому залежать перспективи розвитку людства. Модернізація української освіти має на меті підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів, адекватних вимогам сучасного суспільства. Вона значною мірою обумовлена тим, що освітній процес став все менш відповідати соціальним очікуванням. Зараз, актуалізується завдання формування навичок самостійної пізнавальної і практичної діяльності особи, яка навчається. Пріоритетом стають не тільки засвоєння знань, а й оволодіння способами цього засвоєння, можливістю застосування їх в подальшому, а також розвиток пізнавальних потреб і творчого потенціалу особи, яка навчається.

Вчені по-різному підходять до питання інформаційного освітнього середовища, зауважуючи, що чим різноманітніше освітнє середовище, тим ефективніше процес навчання з урахуванням індивідуальних можливостей кожної особи, яка навчається, її інтересів, схильностей, суб'єктивного досвіду, накопиченого в навчанні і реальному житті. Цю проблему ефективно вирішує інформаційне освітнє середовище, тлумачення якого полягає у такому:

– це системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язана з людиною, як суб'єктом освітнього процесу [8, с. 193];

– інформаційно-освітнє середовище відкритої освіти будується за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, включає віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, навчально-методичні комплекси і розширений апарат дидактики [9, с. 12-24];

– інформаційно-освітнє середовище сьогодення є системою або системно-організованою сукупністю ресурсів і / або умов, спрямованих на забезпечення освітнього процесу, діяльність, передачу даних і взаємодію між суб'єктами, що існують завдяки використанню апаратних, програмних і телекомунікаційних можливостей, зокрема з використанням мережі Інтернет. Інформаційно-освітнє середовище включається у більш широкий інформаційно-освітній простір як його суб'єкт і як елемент його підсистеми [10];

– це система впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [11, с. 3].

Натомість, з огляду на вказане вище, можемо зробити висновок, що інформаційно-освітнє середовище – це взаємопов'язана сукупність інформаційної, технічної та навчально-методичної підсистем, які цілеспрямовано забезпечують навчальний процес, а також його учасників.

Ключовим компонентом цього середовища є комп'ютер, що стає засобом і обробки інформації, і комунікації, і оновлення знань, самореалізації, осіб, які навчаються. У той же час він є й інструментом для проведення навчальних експериментів, проектування, і конструювання. Включення комп'ютерів у навчальний процес змінює роль засобів навчання, що використовуються при викладанні різних дисциплін, нові інформаційні технології змінюють навчальне середовище.

Безсумнівно, в такому навчальному середовищі повинні домінувати інформаційні компоненти. Сучасним випускникам доведеться працювати в інформаційному суспільстві, де пріоритетну роль відіграватимуть фундаментальні знання про інформаційні

процеси, про нові інформаційні технології, а тому традиційна система освіти вже не може якісно підготувати фахівців, яким доведеться працювати в сучасних реаліях.

Перехід до інформаційно-освітнього середовища обумовлений також і концепцією випереджаючої освіти. Суть цієї концепції полягає в тому, щоб перебудувати зміст і методологію навчального процесу в усіх ланках системи освіти так, щоб вона була здатною готувати людей до нових умов їх існування в глобальному інформаційному суспільстві.

При цьому передбачається, що людина отримає такі знання і вміння, які дозволять їй адаптуватися в новому соціальному й інформаційному середовищі, а також впливати на неї в інтересах збереження і подальшого гармонійного розвитку людського суспільства і природи. Орієнтація на майбутнє є ключова ідея випереджаючої освіти. При формуванні концепції випереджаючої освіти видається виключно важливим не тільки визначити ті знання і вміння, якими повинні володіти люди XXI століття, але і, насамперед, зрозуміти, якими саме навиками повинні володіти ці люди для того, щоб адаптуватися в мінливому світі, використовувати його нові можливості і вирішувати нові, раніше невідомі проблеми [12].

В останні роки вітчизняні та зарубіжні освітяни створюють методичну основу для розвитку інформаційно-освітнього середовища, проте їх аналіз розкриває і низку протиріч. Перше з них пов'язане з тим, що в значній більшості робіт основною передумовою досліджень виступає не стільки вивчення потреб розвитку освітнього процесу, скільки орієнтація на можливий дидактичний потенціал засобів ІКТ.

Натомість слід зауважити, що нині, для більшості інформаційних ресурсів, призначених для використання в процесі навчання, характерним є низький дидактичний рівень, зумовлений тим, що, в основному, комп'ютерні навчальні програми створюються фахівцями у сфері програмування, як правило, без участі фахівців у сфері педагогіки, дидактики, психології. З кожним днем все більше освітян починають займатися власними розробками

освітніх електронних ресурсів, багато з яких викладаються в мережі Інтернет для загальнодоступного використання. Якщо навіть освітянин і не займається власними розробками, то він може використовувати вже створені Інтернет-ресурси, якість і педагогічна ефективність яких, як правило, далека від досконалості. Програми, презентації, дидактичні напрацювання, розміщені в мережі Інтернет, у переважній більшості є сукупністю величезної кількості інформації і доволі часто дублюється. Нині інформації накопичено багато, і що характерно – багато з неї є надлишковою, а тому необхідне її опрацювання з метою виокремлення основної суті.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що проблема якості навчального матеріалу, якості навчання і його відповідності освітнім стандартам, є одним із головних завдань, від вирішення якого залежить доцільність і майбутні навчання з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Сьогодні молодь використовує Інтернет переважно для перегляду новин, розважальних сайтів, спілкування в соціальних мережах, участі в мережевих комп'ютерних іграх. В галузі освіти і підвищення свого культурно-освітнього рівня справа обмежується, як правило, пошуком однотипних рефератів і доповідей, а також використанням різноманітних «малонаукових» статей, розміщених в комерційною метою. Причина ситуації полягає, в недостатній увазі і з боку держави, і з боку наукових, освітніх та культурно-просвітницьких установ до розробки інформаційних ресурсів в мережі Інтернет. Обмеженість подання до мережі Інтернет науково-популярної, наукової, культурної та освітньої інформації призводить до того, що у молодого покоління виробляється стереотип про Інтернет, як розважальний і комерційний інструмент. Натомість, Інтернет є доволі потужним інформаційним засобом, який можна використовувати для вироблення у молодого покоління духовних і культурних цінностей, отримання наукової та освітньої інформації для свого багатогранного розвитку.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
2. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27–28. Ст. 181.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. С. 650.
4. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27–28. Ст. 182.
5. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Прикладная философия открытого образования: педагогический аспект. М.: РИЦ «Альфа» МГОПУ им. М.А. Шолохова, 2002. 168 с.
6. Балыхин Г. А. Управление развитием образования: организационно-экономический аспект: монография М.: Экономика, 2003. 428 с.
7. Зайцева Ж.Н., Солдаткин В.И. Генезис виртуальной образовательной среды на основе интенсификации информационных процессов современного общества. *Информационные технологии*. 2000. № 3. С. 44–48.
8. Иванова Л.А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании. «Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры» Всероссийская научно-методическая конференция. Оренбург: ОГУ 2012. 2927 с. URL: http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf8/s15.pdf/.
9. Михнева С. Г. Интеллектуализация экономики: инновационное производство и человеческий капитал. *Инновации*. 2003. № 1. С. 12–24.
10. Новицький А.М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: [монографія]. Ірпінь: НУ ДПС України, 2011. 444 с.
11. Жиляев І.Б. Інформаційно-комунікаційні технології як державний пріоритет. *Проблеми науки*. 2003. № 8. С. 3.
12. *Інтеграція науки і освіти – ключовий фактор побудови знаннєвого суспільства: матеріали симпозіуму Міжнародної асоціації академій наук, НАН України та МОН України (м. Київ, НАН України, 25–27 жовтня 2007р.)*. URL: dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/handle/123456789/509.